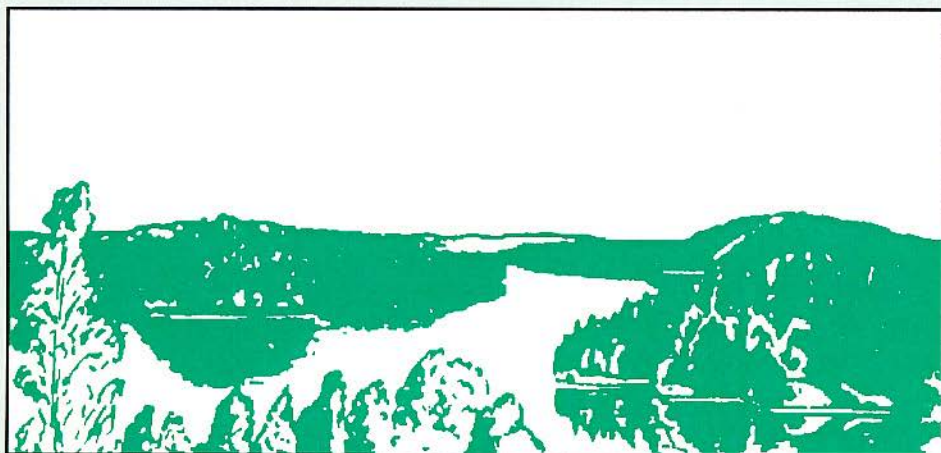
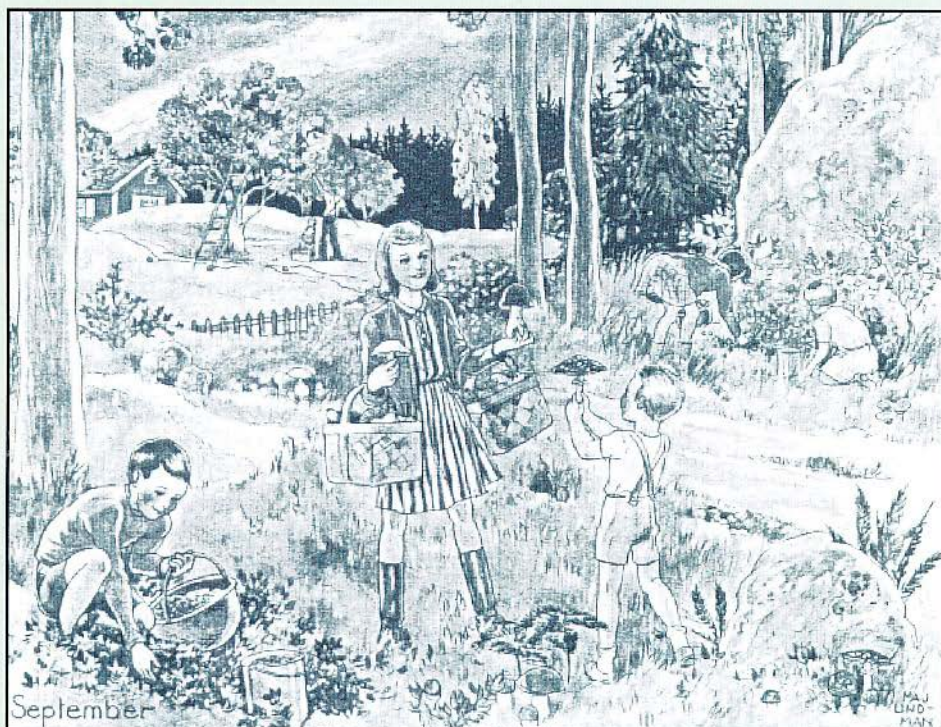

BOTVIDSBYGDEN

NR 2

OKTOBER 2002

INGRID AVELIN, ORDFÖRANDE

Vilken sommar...!

Trots att vi nu hunnit en god bit in i september känns det fortfarande som sommar såväl i vattnet som i luften och solen lyser och värmer - men regnet är nog på väg. Vågar man tro något annat?

HEMBYGDSDAGEN kunde vi "glädjas" åt både regn och solsken. Dagen inleddes i år av kyrksöndag - med sång och dans inne på Logen som gav en fin inramning åt gudstjänsten. Efter kaffet som avnjöts ute kunde besökarna vandra runt bland hantverkarna i stugorna.

Midsommar - lagom till att vi skulle öppna kom en regnskur som kanske skrämde i väg dem som brukar inta sin midsommarlunch på gräsmattan, men snart ringlade köerna in vid entréerna, för resning av midsommarstången och midsommarlekarna vill man inte missa. Som vanligt har midsommarkommittén

lagt ner stor möda på att allt skall "flyta" bra. Det känns också lika trevligt att efter arbete och städning få slå sig ned vid "sillbordet". Att städning av planen var perfekt såg jag då jag midsommardagens morgon promenerade runt stugorna. Jag hittade inte ens ett litet kolapapper. Kvällen avslutades traditionsenligt med en egen fest i form av knytkalas. Första söndagen i augusti - Hembygdsgårdarnas dag - lockades en del besökare till Trädgårdstorp. Lars-Gunnar berättade bl.a dess 350-åriga historia. Även de andra söndagarna i augusti kunde besö

Forts. nästa sida

BOTVIDSBYGDEN

TIDSKRIFT FÖR BOTKYRKA HEMBYGDSGILLES MEDLEMMAR

ANSVARIG UTGIVARE: Ingrid Avelin, Tel. 09-771 15 12

REDAKTION: Arne Mattsson, Tel/Fax 08-530 371 16

Edi Marhold, Tel. 08-778 29 45

Sista manusdag för bidrag till nr 3 2002 är den 19 november 2002.

Botvidsbygden är tryckt på miljövänligt papper. Licens nr. 341 019

aare njuta av kaffe med bröd och känna stämningen på Trädgårdstorp. Söndagen den 18 augusti var spelmansträff och då flödade dessutom musik över nejden.

Hela sommaren har Läns museet haft en utställning och information om länets dräkter och där har man kunnat beskåda Georg Malmkvists dräkt. Jag deltog i augusti i Hembygdsdräktens dag på Skansen - i år fick jag en dag "över" och övertalades att också visa upp min Kindsdräkt - den hade man inte haft med tidigare. Det roligaste var dock att få se många vackra dräkter från såväl Sverige som övriga världen. Mitt kaffe intog jag vid Bollnäsbanan samtidigt som jag såg och lyssnade till sång, musik, dräkter och dans från många av världens hörn. Det blev en lång dag fylld av upplevelser. Så blev det september (enligt almanackan) men fortfarande högsom-

mar. Trivselkommittén bjöd in till fest och diskussion om Gillets arbete och planering. Mer om detta på annan plats i tidningen, men tack till alla som hjälpte till med mat och planläggning.

Nu har också arbetet med stolpladan påbörjats, plintarna är på plats tack vare många hjälpsamma händer och snart är även gjutningen klar. När tidningen kommer ut finns nog även väggar och tak?

Det är mycket som händer, även när den regelbundna verksamheten tar sommarlov, allt "syns inte" men är inte mindre viktigt. Varmt tack till Er alla som hjälper till så att vi kan "ro iland" våra planerade aktiviteter.

PS! Du som inte kommer så ofta - vi skulle bli jättegglade om Du ringer och säger att Du kan hjälpa till en eller två timmar vid en fest eller att du kan bidra med någon vinst eller något bakat. □

TRIVSELKVÄLL!

Inbjudan från Slagsta Gille till en härlig trivselkväll den 21 september på Trädgårdstorp infriades verkligen! Drygt 80 personer samlades denna kväll från Slagsta Gille, Botkyrka Hembygdsgille och Salems Gille för att i musikens tecken fröjdas med både god musik, god mat och nya och gamla lek- & danskompisar.

Forts. nästa sida

Cirka 20 musiker samsades från de olika gillena och spelade av hjärtats lust. Sven Törner från Slagsta Gille var vår outröttlige lek- & dansledare.

Vårt gemensamma motto denna kväll var: HA KUL!, eller som Elsie uttryckte det när hon hälsade oss välkomna: "Här är alla välkomna att spela, alltid blir det väl någon ton som stämmer överens med de andra, huvudsaken är att ni vill spela och umgås och ha kul tillsammans".

Det var full aktivitet från kl. 18.30 till 23.00, en riktig motionskväll där många både herrar och damer bytte skjorta vid havltid.

Min förhoppning är att detta blir en septembertradition på Trädgårdstorp.

Stort tack till alla som gjorde denna kväll till en toppen kväll!!

Susanna Persson
Botkyrka Hembygds-gille.

En vandring bland gårdarna

Del 2.

- i norra Botkyrka på 1940-talet och tidigare med dess invånare.

Manuskript: Gösta Törnquist, en bygdens son boende i Tumba.

■ Vid Norsborg, väster om Hallunda gård, där Stockholms Vattenverk ligger hyrde bildhuggaren Söderman en villa, Sturehäll, som senare brann ner. Sonen Alex har berättat att hans far, som var lärare vid konsthögskolan i Stockholm, efter branden väntade sig att få köpa Sturehäll av vattenverket. Därav blev intet, men domaren i det efterföljande målet fick däremot senare köpa Sturehäll. Sturehäll hade en egen ångbåtsbrygga, då vägen till Stockholm på den tiden gick utefter Mälaren. Snoilsky har skrivit sin dikt "Sakta glider vimpelpydda båtar..." och möjligen tänkt på vattnen utanför Norsborgsparken.

Norsborgs Corps de logi ägdes på 1800-talet av Gustav III:s finansminister Gustaf Liljencrantz och stod inflyttningsklart omkring 1840 (möjligen ritat av Tessin d.y). Världens just nu kanske främste arkitekt, Carl Nyrén, hyr söderflygeln som fritidsbostad och själva huvudbyggnaden bebos av Per Ahlin.

Väster om Norsborg ligger Sturehovs slott. På det stora gårdet mellan dessa båda gårdar står ett flertal solitära vackra gamla ekar. Sturehovs huvudbyggnad, som lyser vit under svarta tak, är mycket gammal. Här bodde på 40-talet familjen Gyllenstierna. Min mor berättade att familjen ofta for i svart landå

Norsborgs Corps de logi, färdigbyggt ca 1790.

fter ett fyrspann från Sturehov och ned genom Norsborgs allé till ångbåtsbryggan, där "Sjöfröken" lade till. På båten jobbade en ung flicka (Najmie) som servitris som Abel Stockhaus träffade under en resa till Stockholm. Flickan blev så småningom hans hustru. De fick två döttrar och en son.

Abel var från Näsby, nuvarande Asptuna nedanför Botkyrka prästgård, som nu tyvärr är såld till en privatperson efter en kostsam och genomgripande renovering på 1980-talet. Sonen Gunnar Stockhaus arrenderar nu prästgårdsmarken och kyrkbyn.

Greve Bonde var den siste arrendatorn på Sturehov sedan gården övergått i Stockholms stads ägo. Han var även den siste som hade jakträtten där. Sturehov gränsar mot Sillvik och Grådal i väster. Där skötes lantbruket av systrarna Lundgren, två äldre damer vilka hade en häst till hjälp i sin gärning.

Skogvaktaren Nils Lager, en av stadens två skogvaktare, berättade för mig att han en gång satt och passade på en utter vid iskanten i minus 10 grader i luften nedanför Sillvik – Grådal. Han hade suttit där en hel dag och väntat i kylan. Då kom

Forts. på nästa sida

uttern fram ur isflaken på Vällinge-fjärden och Nisse fick skjuta. Han var då genomfrusen. När han fått skinnet av uttern och bössan på sparken visste han inte riktigt vad han skulle göra för att bli varm. Han knackade på hos systrarna Lundgren på Grådal, där han blev fägnad med varmt kaffe och cognac. Han återfick värmen i kroppen, tackade damerna för välfägnaden och åkte med sparken och övrig utrustning samt utterskinnet till Övre Söderby (bostaden på andra sidan om Bornsjön i Salems kommun). Hustrun "Ally", som blev 90 år och avled för något år sedan. Hon sade alltid till mig: "Om jag vore lite yngre skulle jag gifta mig med dig, pojke." Jag besökte henne då och då. Hon hade bl.a en grön papegoja på axeln, som alltid flög och hackade på en. Det berättas att vattenverkets chef Erik Åberg (som förresten lät an-

lägga strandpromenaden mellan Norsborgsparken och Hallunda) ofta tillsammans med stadsagronomen Nisbeth och jägmästaren Olin var på harjakt i Norrskogen vid Norsborg. Han anställde själv skogvaktaren Nils Lager med orden: "Nu är du skogvaktare vid vattenverket efter din far, Nils." Jag fick ärva en skrivbordsstol (efter Erik Åberg) i mahogny, som jag emellertid nu inte vet var den finns.

En vinterdag vid en jakt sköt båda herrarna "bom" på en hare, den ene stående på pass i parken och den andre vid intaget för råvatten. Nisses stövare fortsatte efter haren till den förlorade vittringen vid Sturehäll. Haren hade, efter inspektion av Nisse, hoppat in genom ett hål i en husgrund och försvunnit.

Jag ska nu berätta om Torbjörn Blomgren, ett Norsborgsfaktotum nere i f.d trädgårdsmästarbostaden i Norsborg. Där hade förut bott trädgårdsmästare Johannesson, en jägare och kaninuppfödare av "Guds nåde", och även befallningsman på gården: Sven Bladh. Vi sköt räv ibland om månskenskvällarna från övre botten av svinhuset vid Norsborgs gård. Vid skare for

Kyrkbyn 1894

räven iväg (vid bomskott vill säga) bokstavligen som en "oljad blix" över snön. Sven Bladh var gift med en amerikafödd flicka vid namn Evelyn med betoning på y-et, när Sven uttalade hennes namn.

Torbjörn var yngste sonen till en ofta blåbärsplockande mor med två svarta spetshundar. En kylskåpsfabrikant – Mister Normeli – bodde under min barndom vid Sturehov i huvudbyggnaden. Han lät inreda alla rummen på nedre planet med tvättställ. Han tyckte nämligen om att dricka whisky med vanligt vatten i. Han var gift med en rysk furstinna som alltid bar en guld- eller silverlänk runt ankeln på sitt ena ben. Ganska originellt, eller hur? Jag måste också nämna "Futt-Oskar" som bodde på Norsborg när man byggde vattenverket. Han jagade hare med brodern Nisse Andersson som hund. De bodde i ett torp i den s.k "Långa raden", där torpen kallades "Fågelsången, Mellanstugan och Vårdshuset" – torparställen under Sturehov alla tre.

Vid vattenverket fanns en ung man som kallades "Sarven" (fisken). Han mötte en gång målaren Blom på vattenverket. Sarven "glömde" då att lyfta på mössan när de möttes. Blom frågade då: "Har du ägg i mössan, pojke?" – "Ja, det har jag", svarade Sarven och visade ett skatägg när han lyfte på mössan. Intill Grådal ligger "Fiskartorpet" som under min tid vid Norsborg var

bebott av Georg Lundström, far till nuvarande hyresgästen och ordföranden i Norsborgs amatörfiskeklubb med fiskestuga vid Långhäll vid södra Björkfjärden intill advokat Nordmarks gård Bockholmssättra vid Bockholmssundet. Advokaten Nordmark var gift med Brita Söderbergs (på Marieberg i Grödinge) svägerska. Min son Bo gjorde en skogsbruksplan för gården åt fru Nordmark. Hon var en äldre, stor och bastant dam, som visste vad hon ville. Det berättas att fru Söderbergs svärfars far en gång lär ha sagt ungefär som så till en son: "Du ska aldrig behöva jobba så hårt, Kalle." Så han köpte den största delen av Grödinge åt Kalle. Britas sonson Staffan skulle ha Kasshamra i arv efter Brita eftersom han var så bra på att skjuta morkullor där. Han kanske var hennes gunstling också?

Från Fiskartorpet kommer vi upp till huset Verandan vid stora vägen. Där bodde två systrar Berg, den ena konsumbiträde, den andra klännings-sömmerska. Det berättas att kammarherren Blomqvist, som bodde vid Vällinge (där min morfar en gång var mjölnardräng före trädgårdsmästaryrket vid Hallunda) brukade stanna vid Verandan och dricka kaffe och vila sig hos den ena av damerna – mest sömmerskan – som var hemma. Ruth Berg – den andra – arbetade väl varje dag.

Forts. på nästa sida

Min mor berättade om kammarherren att han ibland skickade ned någon av flickorna i köket till vinkällaren och därefter snabbt själv gick efter och låste dörren. Flickan skickades sedan bort och en ny anställdes.

Utefter vägen runt Bornsjön kommer man till Ängsstugan, som nu är uthyrd till någon i Stockholms förvaltning. Man kommer därefter till Lideby bygdegård, tidigare skola och skollärbostad samt torpet Lundby, ett av Salems äldsta hus; där Eva och Anders Linder nu är hyresgäster. Linders har tidigare bott vid Draget i Norsborg i en av de s.k "Röda villorna" tills dessa såldes till privatpersoner. Vid Draget finns också den gamla skolan och tryckaren Alex Södermans hus med tryckeri och bostad.

Från Lideby kommer man sedan till gården Bergaholm, där stadens andre skogsvaktare Harald Silén bodde som pensionär, sedan Fågelsta.

Efter Fågelsta är nu cirkeln sluten om vi bortser från den gård – Hallinge – där nämndeman Jansson var herre på täppan och alltid bjöd på eftermiddagskaffe och eventuellt också en liten cognac därtill för den som så önskade. Detta hände efter våra lunchbesök på restaurang Täljekällaren i Södertälje när kontorschefen Erik Alinder hade gjort sina inspektionsresor.

Vi kommer därefter till Övre Söderby och cirkeln är dubbelt sluten ef-

tersom vi varit både i Botkyrka och Salem – några t.o.m med postadresser i Södertälje. □

Eva Sandin

TILL MINNE

En av våra äldsta medlemmar och en kär kamrat har lämnat oss.

Du har varit med från början när Gillet startade och deltagit i utbyggnad av Trädgårdstorp.

Du har varit delaktig i alla Gillets verksamhetsgrenar. Du höll också ett "vakande öga" över Trädgårdstorp från Din lilla gula stuga. Trots att Du den sista tiden hade det svårt med synen reste Du ändå gärna ut till Tullinge för att vara med och även ge en hjälpende hand när det behövdes. Du delade med Dig av Ditt kunnande, både vad som gällde Gillet och det som rörde hembygden.

Ett litet exempel på Din omtanke finner vi då vi skall torka disk. Du har broderat flickor och pojkar i Botkyrkadräkt på kökshandukarna.

Tack Eva för Din omtanke och allt Du uträttat.

Vad får jag för min medlemsavgift?

Källa: Distriktsbladet 3/2002

Då och då dyker frågan upp hos medlemmarna. Och i de flesta fall konstaterar man som medlem, jag får ingenting. Det kostar bara en massa pengar. Ack, hur fel ni har. Här är flera exempel på vad ni får som medlemmar i "Ungdomsringen".

- ni är försäkrade för skador som uppstår i samband med dansövnin-garna.
- ni får två bra tidningar, Hembygden och Distriktsbladet.
- ni har möjlighet att gå på kurser till bra priser.
- ni får 10% rabatt på Hemslöjden på Sveavägen mot uppvisande av medlemskortet.
- föreningen kan få hjälp med in-struktörer från instruktörshjälpen.
- Ungdomsringen har avtal med STIM så föreningarna behöver inte betala "musikavgifter" till dem.
- på kansliet på Sturegatan kan ni få råd och hjälp med det mesta av Werna. Där kan ni även handla böcker, skivor, dräkttillbehör m.m av Erland.

Det här är rent konkreta saker som ni med er medlemsavgift är med och finansierar på ett eller annat sätt.

Sedan finns det flera saker som inte "syns". Dessa kan vara.

- man har roligt tillsammans till en låg avgift. Tänk på vad det koster att gå på något träningsinstitut eller liknande. Där är det inte fråga om några hundralappar om året utan tusenlappar.

- Flera kommersiella dansföreningar tar ut en hög terminsavgift. De flesta folkdanslag har en låg årsavgift.

- i föreningarna träffas alla åldrar tillsammans och har roligt. Det spelar ingen roll om du är proffs eller amatör.

Det här är några saker som din medlemsavgift räcker till. Till er som trots detta fortfarande inte tycker att ni får något för era pengar skulle jag vilja säga:

Eftersom du fortfarande är medlem så tycker du nog trots allt att det är "värt" att betala för detta "ingenting".

Ann-Lis, Distriktsstyrelsen

Herremän sällan inför domstol

Källa: Botkyrkabygd

De bästa upplysningarna om allmogens liv i äldre tider får vi av rättsprotokoll från medeltida rannsakingar och domar.

Dessa akter ger en bild av folkets vardag med gräl, tvister, konflikter och strider mellan olika parter. Konflikterna gäller mest avsteg från ingångna avtal, klagan över outbetald lön, oinfriade löften, intrång på annans mark, flyttning av rågångsmärken, beskyllningar för otidigheter och tillmälen, missfirmning, vedervärdig behandling, kränkande av antagonist genom att t.ex. spotta honom i ansiktet, örfila honom eller i svåra fall med tillhygge åstadkomma skador etc.

I de flesta fall är det triviala och vardagliga ärenden i rätten. Några gånger gäller rättsärendena allvarliga förseelser med kännbara straff som följd. Tjuveri medförde i regel förlust av livet. I stöldmål är det nästan alltid allmogen som åtalas. Dessamma gäller grova brott som misshandel, överfall, våld mot kvinna, dråp etc. Ytterst sällan är en herremän åtalad. Ännu mer sällan avkunnas en dom över honom.

Den 27 september 1480 åtalas drängen Nils Laurensen vid Svartlösa domsaga för att han huggit skog på annans mark dock med

löfte av markinnehavaren, vilket noteras i protokollet. En granne till ägaren upptäckte avverkningen, slog drängen "at han lagh som han warith dödh". Han återfördes till medvetandet med ett stop öl. Onykter misshandlades han ånyo, bärs iväg till en annan herremans ägor, lämnas där och upptäcks av denne, som åtalar honom. Ingen talan föres mot den som utfört misshandeln. Talan drabbar drängen. Rannsakningsprotokollet innehåller dock inte något domslut.

Den 30 mars 1506 åtalas landbon Jöns Olsson i Brwna by (Brunna i Botkyrka) för stöld av 2 mark penningar och ett silverspänne. På målsägarens önskan dömes han "mildt", nämligen till att sitta i stocken "ok annath öreth aff", d.v.s att mista det andra örat.

Relativt ofta gäller tvistemålen kvinnor, som varit i delo med varandra. En dom vid samma domsaga 1477 ålägger Elin Laurensens piga att böta 12 marker för att hon slagit Jens muremesters kona. I horsmål är alltid kvinnan förlorande part. Den 9 mars 1478 överlägger rätten om åtgärder mot några "pighor som lata skiämma sig" genom att ingå fria förbindelser med manfolk. De för-

Forts. på nästa sida

bjuds bl.a att bära pälsverk. Om den manliga parten sägs intet.

En dom den 30 juni 1477 vid Svartlösa domsaga ger anledning till spekulationer. En rad botkyrkabönder "begår lagha ed" vid tinget, att Biörn Ingemundsson aldrig betalt Martin Jönsson, bödeln, för "then kona han hengde". Bönderna är Per Andersson i Hotzleby (Hågelby), Olaff i Fytiom (Fittja), Olaff i Slavsta (Slagsta), Jenis i Näsby, Laurens i Botakirkie, Erich i Hamra och Jesper i Aleby. Förmodligen har en misshaglig kvinna avrättats efter vittnesmål från de angivna bönderna om trollkonster eller häxerier, vanliga åtalspunkter vid denna tid. Om bevisen vägde lätt, kunde bödeln mutas, vilket troligen skett.

Processer mot kvinnor, vars uppträdande bedöms som egendomligt, var vanliga. Exorcism (besvärjelse) var en farlig sysselsättning men icke desto mindre ofta förekommande, efter häradsprotokollen att döma. Egentliga häxprocesser ligger ett århundrade längre fram i tiden. En anklagelse för häxeri riktas enligt ett protokoll i häradsrätten 26 oktober 1671 mot smedshustrun Katarina Seffersson i Himmelsboda, men hon frikändes av domare och nämnd.

Kyrkan och biskoparna förde talan mot dem som avvek från salighetsordningen. I mars 1478 rannsakades vid domsagan Jens förköpare,

att han enligt vittnesmål "saght til ett beläte (krucifix). Dig haffuer iag tjent, men nu fränsäger iag Dig ok tagher tjenst hos Fanen". Avfall från tron medförde tortyr och hårda straff. I de anförda exemplen ur domsagoprotokollen kan icke uppletas ett enda mål som gäller rannsaking eller dom av herremän. Pigor, konor, hustrur, tjänare, bönder, landboar, hantverkare, drängar, krögare och skänkpigor utgör klientelet i häradsrättens anteckningar. I andra sammanhang återfinns herremännen, t.ex. som fästeman, vedervarumän, dopvittnen och målsägare. Adelsmannen var på något sätt fredad från åtal. Icke förrän på 1600-talet påträffas en herremän på de anklagades bänk. I en anteckning i Botkyrkas kyrkoarkiv återfinns en uppgift, att efter laga dom och rannsaking arkebuserades på Botkyrka kyrkogård 27 september 1684 överstelöjtnanten vid kavalleriet Pehr Strähle efter ett dråp på en bonde. □

TACK!

Tack för uppvaktningen på min 50-årsdag. Det var en fantastisk dag fylld av värme och solsken både från moder jord och från er alla. En dag som jag kommer att spara som ett guldskatt i mitt hjärta att ta fram och titta på då och då.

Än en gång tack, och en stor kram till er alla!

Susanna Persson

BOSSEN

Ring oss när du behöver hjälp med:

- ◆ Byggnation
- ◆ Snickerier
- ◆ Svetsning
- ◆ Reparation
- ◆ Trädgårdsarbete
- ◆ Uthyrning av byggnadsställning m.m.

Vi gör det mesta för de flesta - hör av er för vidare information.

Kontaktperson: Bo Nilson

08-530 339 48 • 073-648 77 05

Företaget innehar F-skattebevis

Må Bra - Må Bättre!

*Sömnproblem?
Svårt att slappna av?
Känner du dig frusen ibland?
Stel och öm i nacken,
axlarna eller ryggen?
Kalla fötter eller händer?
Trötta/ömma ben?*

Lösningen kanske finns närmare än du tror!

AB Sanna Vägval, oberoende Nikken-distributör.

**Susanna Persson 070-560 08 38,
08-449 38 82**

e-post: sanna@sannavagval.se

Här finns mer information:

www.sannavagval.se

GYNNA VÅRA ANNONSÖRER!

Botkyrka-Salem Sotningsdistrikt

Skorstensfejaren utför:

*För bättre miljö och
fungerande ventilation*

- FUNKTIONSKONTROLL
- UNDERHÅLL
- RENSNING
- INJUSTERING AV DITT
- VENTILATIONSSYSTEM

TEL: 530 328 50

HÅGELBY GÅRD - 147 43 TUMBA

ÖPPET ÅRET RUNT

MÅNDAG-FREDAG 11.00-15.00

SÖN- OCH HELGDAGAR 13.00-17.00

ÖVRIGA TIDER BOKAR VI FÖR FESTARRANGEMANG

UPP TILL 160 PERSONER INOMHUS

900 PERSONER UTMOMHUS

BORDSBEST. 08-530 378 87

FESTVÄNING/CATERING:

08-530 624 03

Fax: 08-530 371 91

E-post: rest.hagelby@hagelby.se

Hemsida: www.hagelby.se

VÄLKOMNA!

Bert Ek - Thomas Bjurholm